

RAPORTARE ȘTIINȚIFICĂ

Etapa 2 - Etapa intermediară (2022). Prelucrare digitală și interpretarea planurilor din punct de vedere al evoluției topografice; analiza impactului asupra patrimoniului urban, cu activități asumate: continuarea cercetării; stagii de documentare, cercetări în arhive și identificare planuri; analiza datelor rezultate; diseminare rezultate și conferințe.

În al doilea an de desfășurare a proiectului, a continuat activitatea inițiată în anul anterior, de identificare în arhive și valorificare prin conferințe, cercetări și studii a planurilor de orașe. De asemenea, s-a inițiat analiza digitală a planurilor, cu încercări de reconstituire, precum și studii ce privesc modul în care a evoluat patrimoniul urban pe fondul eforturilor de modernizare specifice celei de-a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea și secolului următor. S-au obținut mai multe rezultate notabile, după cum vom arăta mai jos.

Prima parte a activității, de documentare, s-a desfășurat în arhive din străinătate. În mod normal, cercetările de anul trecut de la Moscova ar fi trebuit continuate, dat fiind că acolo se află un adevărat tezaur de surse cartografice de prim interes pentru istoriografia românească. Din nefericire, războiul izbucnit în răsărit a împiedicat inițierea unui stagiu în această direcție; din fericire, au fost aduse deja de aici mai multe planuri care urmează să fie publicate. Circumstanțele actuale au determinat continuarea documentării în arhive și biblioteci din Franța (*Bibliothèque Nationale de France*) și Republica Moldova (*Agenția Națională a Arhivelor*). În paralel, au fost susținute comunicări, pentru popularizarea rezultatelor cercetării. Un aspect important a fost dat de organizarea unei conferințe internaționale în cadrul proiectului, cu tema "*Maps as original sources. Town plans and their impact on the knowledge of the urban past*" (găzduită la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 5-6 mai 2022). Scopul conferinței a fost de a sublinia importanța planurilor istorice ale orașelor pentru cercetarea istorică și nu numai. Acest tip de documente cartografice poate conține sau oferi indicii cu privire la începuturile orașelor, la modul lor de organizare, la străzi, cartiere, fortificații, construcții majore și minore, biserici și case, topografie și hidrografie locală, amenajări edilitare, facilități economice și multe altele. În ultimele decenii s-a scris din ce în ce mai mult cu privire la orașe pornind de la planurile istorice deja cunoscute și, aparent, ceea ce era de descoperit în arhive fusese descoperit. Identificarea în arhivele de la Viena și mai ales de la Moscova a numeroase planuri noi de orașe cu privire la spațiul românesc ne oferă prilejul de a ne întoarce la origini și la întrebarea: *ce date noi mai pot oferi vechile hărți ale orașelor?*

Conferința organizată la Iași a oferit cercetătorilor interesați ocazia de a-și prezenta rezultatele cercetărilor recente care valorifică planuri ale orașelor, cunoscute sau necunoscute. În cadrul conferinței au fost prezentate lucrări pe diverse teme, de la vedute ale orașelor din secolele XVI-XVII la planuri urbanistice din cel de-al Doilea Război Mondial, din Polonia până în Republica Moldova. Accentul a fost pus pe latura interdisciplinară, cu participanți diverși, incluzând istorici, arhitecți și geografi. Printre aceștia s-au aflat și câțiva membri ai Comisiei Internaționale de Istorie a Orașelor (ICHT): Roman Czaja, din Polonia – University of Torun (*Research worth of the oldest cartographic sources (16th–18th century) from Prussian towns*); Katalin Szende, din Ungaria – Central European University (*Bishops' Seats in War and Peace: maps and views of cathedral cities in Hungary during and after the Ottoman period*); Laurențiu Rădvan (*Romanian Principality town plans found in the Moscow archives. Contributions to research into urban history and heritage*); Dan Dumitru Iacob (*Russian and Austrian military plans of the town of Roman in the 18th–19th centuries*); Zdzislaw Noga, din Polonia – Pedagogical University of Cracow (*First Military Survey of*

Galicia (1779–1783) and its importance for historical cartography of cities). De asemenea, au fost prezenți și doi membri ai Grupului de lucru al atlasului istoric al orașelor (Atlas Working Group): Miha Kosi, din Slovenia – History Institute of Ljubljana (*Historical maps as a source for the town atlas of Ljubljana*); Rafał Eysymontt, din Polonia - University of Wrocław (*Spatial and urban development of the Lower Silesia Towns – the investigations based on the historical cartography*). Marian Coman (Universitatea din București) a prezentat câteva cazuri de vedute ale unor orașe de pe hărți occidentale ale Imperiului Otoman (*The Centrality of the Margins. City vignettes on Western maps of the Ottoman Empire (17th–18th centuries)*), pentru ca, dintr-o perspectivă modernă, Radosław Golba și Agnieszka Pilarska (Polonia - University of Torun) să sublinieze modul în care tehnica GIS poate fi folosită în editarea și valorificarea surselor cartografice (*GIS as a method of editing cartographic sources in "Historical Atlas of Polish Towns"*). Alt grup de specialiști a prezentat rezultatele cercetărilor cu privire la studii de caz care au pornit de la planuri inedite ale unor orașe precum București (Toader Popescu – Universitatea de Arhitectură: *Street alignment plans and the modernisation of urban space in Bucharest during the 19th and 20th centuries*); Chișinău (Sergius Ciocanu – Institutul Patrimoniului Cultural: *Chișinău city plan from 1942*); Constanța (Aurel-Daniel Stănică – Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea, Mihai Anatolii Ciobanu: *Unknown plans of the city of Constanța*); Slatina (Bogdan Mateescu: *A small Wallachian town in two topographic maps. Slatina in the 1850s*). Lucrările conferinței vor fi publicate cât de curând într-un volum la o editură de specialitate.

Laurențiu Rădvan, care conduce echipa proiectului, a continuat să desfășoare cercetări în direcția valorificării unor planuri inedite ale unor orașe din spațiul românesc, unul din Moldova – Botoșani, celălalt din Țara Românească – Craiova. Pentru primul oraș a fost finalizat și trimis spre publicare la revista de specialitate „Historia Urbana” un studiu care analizează un plan ridicat în 1830 de către topograful ruși coordonați de un anume Kuznețov, datele oferite contribuind la o mai bună cunoaștere a acestui oraș din nordul Moldovei. Având în vedere că primele planuri pentru acest centru urban datează din a doua jumătate a secolului al XIX-lea (primul plan care poate fi socotit cadastral este din 1872, fiind realizat de inginerul Ștefan Emilian), documentul cartografic din 1830 permite o mai bună reconstrucție a dezvoltării urbane, într-o perioadă în care orașul Botoșani nu fusese încă afectat de procesul de modernizare. Planul oferă informații prețioase despre patrimoniul orașului, casele și bisericile sale vechi, dar și alte clădiri, sinagogi, farmacii, oficiu poștal etc. Clădirile cu funcții economice, precum magazine, depozite, distilerii, mori sau fabrici de cărămidă, nu sunt omis, completând imaginea acestui oraș la momentul întocmirii planului. Structura străzilor și piețelor este foarte bine evidențiată, completând, modificând sau oferind noi argumente teoriilor emise de istorici și urbanisti. În paralel, împreună cu Mihai Ciobanu, Laurențiu Rădvan a investigat un original plan al unui sat de lângă Iași, Lăzăreni. Chiar dacă nu este un plan urban, această hartă din 1791, de o calitate grafică excepțională, oferă informații prețioase, punctul central de interes fiind reședința marelui boier Vasile Roset, cu conac, biserică, grădina, grajduri, mori și podgorii. Deasupra conacului se afla satul Lăzăreni, iar mai la nord, în pădure, se află un schit, pe care l-am identificat ca fiind misteriosul schit Stânca de pe Jijia. Analiza surselor scrise a scos la iveală motivele realizării acestui plan. La conacul boieresc Roset a stat mai bine de doi ani mareșalul Petr Alexandrovici Rumiantsev (Zadunaischi), care se remarcase deja printr-o lungă carieră militară, începută cu războiul cu Suedia din 1741-1743, continuată în Războiul de șapte ani și culminând cu războiul ruso-turc din 1768-1774. Mareșalul a fost trimis în Moldova și în 1788, dar vârsta și boala, alături de neînțelegerile cu Potemkin, l-au determinat să se retragă în primăvara-vara anului 1789 la conacul de la Lăzăreni, unde a rămas până după semnarea păcii de la Iași, din ianuarie 1792. S-au păstrat mai multe scrisori trimise de la Lăzăreni de Rumiantsev către Ecaterina a II-a. Reședința de aici a fost vizitată și descrisă în 1794 de Johann Christian von Struve și Heinrich von Reimers.

În paralel, Laurențiu Rădvan a publicat o sinteză cu privire la orașele din Europa de răsărit în evul mediu într-o sinteză apărută la o cunoscută editură internațională: *Towns and Cities*, în *The Routledge Handbook of East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 500-1300*, ediție de

Florin Curta, Londra, New York, Routledge, 2022, p. 245-264.

Un obiectiv foarte important al grantului a fost publicarea unui atlas istoric. Laurențiu Rădvan, împreună cu coordonatorul principal al proiectului, C.S. I dr. Dan Dumitru Iacob au finalizat și publicat volumul dedicat orașului *Roman* din seria *Atlas istoric al orașelor din România / Historical Atlas of the Romanian Towns*, Seria A Moldova (Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”). Volumul, bilingv, reunește contribuțiile mai multor istorici, geografi, arhitecți, arheologi și a fost structurat după modelul altor atlase apărute, care la rândul lor urmează structura atlaselor apărute în alte țări: Cadrul fizico-geografic (autor: I. Ungureanu); Introducere în istoria orașului (Laurențiu Rădvan); Cronica orașului (Laurențiu Rădvan, Dan Dumitru Iacob); Populația orașului (Dan Dumitru Iacob); Analiză morfo-structurală (T.O. Gheorghiu); Etape de extindere a orașului (T.O. Gheorghiu); Descrieri istorice ale orașului și împrejurimilor (Dan Dumitru Iacob); Repertoriul descoperirilor arheologice de pe teritoriul orașului Roman (G.D. Hânceanu); Informații istorico-topografice (Dan Dumitru Iacob, Laurențiu Rădvan); se adăugă 23 de planșe istorice, care surprind evoluția orașului Roman în surse cartografice din secolul XVIII și până în prezent.

Dr. Iacob a valorificat deja în mai multe studii informațiile oferite de planuri descoperite deja în arhive. Împreună cu Mihai Anatolii Ciobanu, a trimis spre publicare un articol dedicat unui plan inedit din arhivele moscovite: *Un plan militar rusesc al orașului Roman și împrejurimilor sale din 1770*, care va apare curând în „*Historia Urbana*”, XXX (2022). Acest plan poate fi considerat cea mai veche ridicare topografică a acestui vechi centru urban din Moldova. Deși planul analizat nu se remarcă prin precizie și detalii surprinzătoare, el reprezintă o sursă istorică al cărei potențial documentar poate fi explorat în continuare, cu mult profit științific sau cultural, de către cercetători (istorici, geografi, cartografi, muzeografi, arheologi, filologi, urbanisti, istorici militari), la fel ca alte documente cartografice din acea perioadă. Dan Dumitru Iacob a finalizat și studiul *Planul vetrei și izlazului orașului Roman din 1848*, care urmează să apară în volumul *Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu (1956–2021): 65 de ani de provocări istoriografice și culturale*, editat de Rudolf Grăf și Andreea Buzaș (Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2022).

Un membru activ al echipei grantului este ACS dr. Mihail Ciobanu, care s-a ocupat de orașe mai mici din Moldova și Țara Românească. Pentru prima, a publicat studiul *Un plan rusesc al „cătunului” Ștefănești*, în „*Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol Iasi*” (2021, apărut în 2022), iar pentru a doua a trimis spre publicare *Două planuri rusești ale ansamblului Episcopiei Buzăului*, acceptat la „*Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iasi, Istorie*”, 2022. Două cercetări privind planuri inedite referitoare la Brăila au fost finalizate, dar vor fi publicate în 2023. Împreună cu un alt membru al echipei grantului, Bogdan Mateescu, cercetător la Institutul de Istorie „N. Iorga” din București, Mihail Ciobanu este implicat în publicarea planurilor orașului și cetății Giurgiu. Anul acesta vor fi publicate două volume ca rezultat al acestei cercetări, ambele cu acknowledgement la proiectul nostru: Mihail Anatolii Ciobanu, *Giurgiu în cartografia istorică a marilor imperii: Epoca războaielor de la 1769 la 1854*, București, Akakia, 2022, respectiv Bogdan Mateescu, *Giurgiu de la cetate la oraș: Epoca modernității 1830-1860*, București, Akakia, 2022.

Echipa proiectului a desfășurat un efort intens pentru transmiterea publică a rezultatelor cercetării, acest an fiind unul cu numeroase participări la conferințe și congrese naționale și internaționale. Din fericire, perioada epidemiei Covid a fost în bună parte depășită, astfel că toate aceste participări s-au desfășurat fizic.

Pe lângă conferința internațională organizată în cadrul proiectului în luna mai 2022, prezentată deja mai sus, membrii grantului au fost implicați cu lucrări la două manifestări majore: Congresului Național al Istoricilor Români, Universitatea ”1 Decembrie 1918”, Alba Iulia (8-10 septembrie 2022), și conferința organizată de Comisia de Istorie a Orașelor din România și Primăria Buzău (20-22 iulie 2022). La prima au fost susținute următoarele comunicări: Laurențiu Rădvan, *Cu privire la un nou plan al orașului Botoșani (1830)*; Dan Dumitru Iacob, *Planul orașului Ploiești și al câtorva sate învecinate din 1856*; Mihail Anatolii Ciobanu, *Un plan al Brăilei din 1828* (împreună cu Ionel Căndea), și *Brăila „otomană” după Adrianopol – un plan, profiluri și fațade din 1830*; Bogdan

Mateescu, *De la planuri de moșii la hărți topografice. Reconstituirea digitală a geografiei orașului Iași și a împrejurimilor sale*. La a doua conferință au prezentat comunicări: Laurențiu Rădvan, *Orașe și mănăstiri în spațiul românesc în evul mediu – implicații juridice și de proprietate (sec. XVI-XVIII)*, Dan Dumitru Iacob, *Regulamentul polițienesc privitor la birjele din Iași, din 1856*, și Mihai Anatolii Ciobanu, *Două planuri rusești ale ansamblului (Arhi)episcopiei din Buzău*.

Laurențiu Rădvan, directorul echipei, a susținut o prelegere în calitate de invitat la Institutul de Istoria Artei, Wrocław: *Medieval and pre-modern towns in the Romanian Principalities*, 16 noiembrie 2022. De asemenea, a valorificat rezultatele cercetărilor aplicate asupra unor orașe prin diseminarea chiar în orașele respective. Cel mai bun exemplu îl reprezintă comunicarea *Planul orașului Târgoviște din 1831*, prezentată publicului local la Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște, 19 mai 2022. Alte comunicări susținute: *Planul rusesc al moșiei Lăzăreni (1791) și surprizele sale*, în cadrul conferinței naționale *Artă și civilizația medievală*, cu tema *Familiei, reședințe și ctitorii boierești din Moldova și Țara Românească*, Muzeul de Istorie din Suceava, (3-4 noiembrie 2022, împreună cu Mihai Anatolii Ciobanu); *Orașul Botoșani – noi perspective date de sursele cartografice (1788-1930)*, în cadrul conferinței naționale „Monumentul”, Muzeul Municipal Iași (6-7 octombrie 2022). O ultimă prezentare a vizat rolul izvoarelor cartografice în ansamblul cercetării istorice din România și nu numai: *Sursele cartografice din România, între identificarea în arhive și valorificarea publicistică. Provocări și reușite*, în cadrul atelierului de lucru *Lecturi tehnice. critică de text, critică de ediție*, Iași, Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” (24-25 noiembrie 2022). S-a urmărit sublinierea importanței acestui tip de surse, insuficient folosite în plan istoriografic. S-a arătat că proiectul Atlasului istoric al orașelor cunoaște numeroase obstacole, date de lipsa specialiștilor (în special a unor cartografi care să se dedice acestui proiect), finanțarea deficitară, lipsa sprijinului din partea autorităților locale etc.

Spre final de an, Dan Dumitru Iacob va prezenta comunicarea *Cel mai vechi plan istoric al orașului Roman și împrejurimilor sale, din 1770*, la sesiunea anuală a Institutului de Cercetări Socio-Umane, cu tema „Științele socio-umane la începutul mileniului III”, ediția a XIII-a, Sibiu, 9 decembrie 2022.

În plus față de lucrările deja amintite, Mihai Anatolii Ciobanu a mai prezentat lucrarea *Două planuri rusești pentru Râmnicu Sărat – al orașului și al ansamblului ctitoriei brâncovenești*, la Colocviul „Românii și Muntele Athos: mănăstiri, arhive, pelerinaje”, organizat în zilele de 7-8 octombrie 2022, la Iași. De asemenea, a participat la conferința științifică a Muzeului Național de Istorie a Moldovei, ediția a XXXII-a, 27-28 octombrie 2022, organizată la Chișinău, cu comunicarea *Giurgiu în surse cartografice rusești. Date despre un „proiect de cercetare”*.

Petronel Zahariuc a prezentat lucrarea *Despre ușurința dobândirii „gloriei” prin edițiile de documente, cu doar un studiu de caz*, în cadrul atelierului de lucru *Lecturi tehnice. critică de text, critică de ediție*, organizat la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași, 24-25 noiembrie 2022.

Printre obiectivele proiectului se află și organizarea unor expoziții. Încă din această etapă am valorificat rezultatele cercetărilor din cadrul grantului în cadrul unei expoziții realizată în colaborare cu geografi și arhitecți, ca parte a unui proiect interdisciplinar, cea mai bună formă de transpunere în practică a unor date istorice. La 9 octombrie 2022, la Palatul Culturii, a avut loc vernisajul expoziției *Evoluția curții domnești de la Iași*, coordonat de Asociația Iasi.Travel, care a reunit specialiști din domeniile amintite: prof. univ. dr. Laurențiu Rădvan (istorie), lect. dr. Lucian Roșu și Cosmin Ceucă (geografie), asist. univ. dr. Tiberiu Teodor-Stanciu (arhitectură), precum și specialiști în modelare tridimensională. Proiectul și expoziția au urmărit surprinderea celor cinci etape de evoluție ale Curții Domnești de la Iași, modelate tridimensional și expuse ca machete printate în tehnologie 3D.

Concluzia raportului este că s-au atins obiectivele propuse în etapa 2, de continuare a cercetării. S-au identificat și introdus în circuitul științific mai multe planuri noi de orașe. S-au realizat activitățile propuse: prelucrare digitală (Dan Dumitru Iacob, Bogdan Mateescu) și interpretarea planurilor din punct de vedere al evoluției topografice (Laurențiu Rădvan, Dan Dumitru Iacob, Bogdan Mateescu, Mihai Anatolii Ciobanu); analiza impactului asupra patrimoniului urban (toți membrii); s-au efectuat mai multe stagii de documentare, cercetări în arhive și

identificare planuri; s-au analizat datele obținute; s-au diseminat rezultatele prin participarea la numeroase conferințe. În perioada următoare, se are în vedere organizarea unei noi conferințe internaționale, cu participarea Comisiei Internaționale de Istorie a Orașelor, dar și publicarea a unui nou set de planuri de orașe din spațiul românesc, atingând astfel obiectivele propuse în cadrul acestui proiect.

Indicatori finali, al doilea an:

Cărți publicate (cu acknowledgement)	2021:	–	2022:	3
Articole <i>acceptate</i> in reviste indexate BDI	2021:	4	2022:	4
Articole <i>publicate</i> in reviste indexate BDI	2021:	–	2022:	5 [4 din 2021]
Capitole în volume	2021:	–	2022:	1
Participări conferințe naționale	2021:	9	2022:	14
Participări conferințe internaționale	2021:	4	2022:	5
Alte rezultate (studii în alte reviste, capitole fără acknowledgement)	2021:	1	2022:	1

Director proiect,
Prof. univ. dr. Laurențiu Rădvan